

HERMANN GABRIELLA

AZ AMERIKAI ERDÉLYI SZÖVETSÉG EURÓPAI TEVÉKENYSÉGE, 1958–1976

A hidegháború időszakában több emigráns szervezet felvállalta a határon túli magyarság képviseletét a nyugati kormányok felé. Többek között ilyen szervezet volt az erdélyi magyar származású emigránsok közötti kapcsolattartást és információbiztosítást is célul kitűző, különböző kulturális háttérből összetevődő amerikai magyar diaszpóra egy érdekes színfoltja, az Amerikai Erdélyi Szövetség (AESZ). A szervezet számos területen fontos eredményt ért el: legfontosabb, máig érvényes hatása az volt, hogy az AESZ elnöke, a volt Erdélyi Párt-elnök, Teleki Béla támogatta a Magyar Emberi Jogok Alapítvány (HHRF) tevékenységét, és biztosította az átfogó szellemi, erkölcsi és anyagi támogatást a másodgenerációs amerikai magyar fiatalok által alapított, hasonló célokat szolgáló szervezetnek.¹ A HHRF legkiemelkedőbb eredménye 1987-ben született, „amikor a Kongresszus négyszer szavazott a Románia legnagyobb kedvezményről szóló státus odaítélése ellen, amely a Ceausescu-rendszer megjutalmazását jelentette volna”.² A két szervezet – vezetőinek szoros munkakapcsolata mellett – törekvéseiben is sokban hasonlított: mindkét csoport az erdélyi magyarság helyzetének javítását Erdély területének Magyarországhoz való csatolásának követelése nélkül szerette volna elérni, a nyugati kormányzatszervekkel és emberjogi szervezetekkel együttműködésben. Az ebben a szellemben működő AESZ Észak-Amerikában kifejlesztett tevékenysége egy korábbi írásban részletesen ismertetésre került, vezetőjének, Teleki Bélának az OSZK Kézirattárában található hagyatéka alapján.³

E tanulmány célja ugyanerre a forrásra támaszkodva a szervezet Európában 1958–1976 között folytatott tevékenységének ismertetése. Ezen időhatár oka a Magyar Emberi Jogok Alapítvány már említett 1976-os megalakulása, amelynek köszönhetően az Amerikai Erdélyi Szövetség európai tevékenysége is átalakult, mivel a HHRF vezetői a helsinki utókonferenciákon is rend-

¹ HERMANN Gabriella: Az Amerikai Erdélyi Szövetség története 1952–1977, *Magyar Kisebbség*, 2011/3–4., 7–111. p.

² Hungarian Human Rights Foundation – HHRF (Magyar Emberi Jogok Alapítvány) – 28 éve a magyar kisebbségek szolgálatában. Magyar Emberi Jogok Alapítvány hivatalos honlapja, <<http://www.hhrf.org/hhrf/index.php?oldal=37>> (letöltve: 2015. 09. 01.).

³ HERMANN: *i.m.*

szeresen részt vettek,⁴ s emiatt a későbbi időszakban (1977–1990 között) kifejlesztett érdekvédelmi tevékenység egy következő tanulmány tárgyát kell hogy képezze. Jelen írás előbb a szervezet képviselőjét ellátó emigráns életrajzát, majd a két fő nemzetközi szervezetben, az Európai Nemzetek Szövetségi Uniójában és az Európai Szabad Magyar Kongresszusban 1976-ig végzett tevékenységét taglalja. Emellett külön fejezetet szán az 1960-as években kifejlesztett, kisebbségvédelemmel és erdélyi magyarság mindenkori helyzetével kapcsolatos publicisztikai munkássága ismertetésének.

Zathureczky Gyula munkássága

Az Amerikai Erdélyi Szövetség európai képviselőjét e korai időszakban kizárólag Zathureczky Gyula, a Szabad Európa Rádió (SZER) müncheni munkatársa vállalta magára. A Debreceni Egyetemen jogot tanult későbbi újságíró, író, szerkesztő az 1920-as években kezdte pályafutását a *Tiszántúli Hírlap*nál. Budapesten, majd Berlinben végzett tudósítói munkák után, Erdély visszaszatolásakor tért vissza szülőföldjére, s 1941-től 1944 márciusáig szerkesztette az *Ellenzék* című kolozsvári napilapot. Minden valószínűség szerint ekkor alakult ki mindennapi munkakapcsolata Teleki Bélával, az Amerikai Erdélyi Szövetség elnökével is, amely kapcsolat 1987-ben bekövetkezett haláláig tartott. A német megszállás után lemondott az *Ellenzék* szerkesztői állásáról, s 1944 augusztusában az *Esti Magyarország* munkatársa lett. Hároméves szovjet hadifogság után, 1948 márciusában menekült Nyugatra. Kisebb rádióállomásoknál végzett tevékenységei után, 1951-től 1972-ig volt a SZER müncheni szerkesztőségi munkatársa, később bemondója, Újházi Miklós álnéven.⁵ Rádiós tevékenységéből visszavonulva idejét már csak kisebbségi ügyeknek, s főleg az erdélyi kérdésnek szentelte, e tárgykörben publikált.⁶

Több írása is megjelent különböző folyóiratokban, amelyekben részletesen ismertette elképzeléseit a nemzetiségek helyzetének rendezésével kapcsolatban, valamint számos előadást tartott ebben a témában. Ezen írásokban – melyeket Teleki Bélával is egyeztetett – kissé eltérő nyelvezetet használt, mint észak-amerikai társai, ugyanis az emberi jogok kollektív aspektusára való hivatkozás mellett az európai egységesülési folyamatban kulcsszerepet játszó regionalizmus fontosságára is megpróbálta felhívni a figyelmet. Úgy vélte, hogy a várva várt integráció nem lehet teljes, ha csupán a nemzetállami határokon valósul meg: a nagyobb földrajzi, történelmi, gazdasági és etnikai

⁴ *Uo.*, 101. p.

⁵ BORBÁNDI Gyula: *A magyar emigráció életrajza 1945–1985*, Stichting Mikes International, Den Haag, Hollandia, 1989, 405. p.

⁶ BORBÁNDI Gyula: *Magyarok az angol kertben. A Szabad Európa Rádió története*, Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, Budapest, 2004, 452. p.

jellegű régiók egyesítésére is szükség van, ami összhangban van az európai nemzetiségek igényeivel is.⁷ *Sérelmi politika* helyett tehát a föderális Európa aktív alakítására, a kelet-európai kisebbségek tapasztalatainak szerves beépítése mellett állt ki. Számos felszólalását, beadványát megértés fogadta, és tevékenységét, alapfilozófiáját – az európai szintéren elmaradt érdemi hatás ellenére – mindvégig tisztelet övezte a kisebbségi pártok képviselőiből álló Európai Nemzetiségek Szövetségi Uniója (FUEN) tagjai részéről.⁸ E szervezet mellett az Európa Tanácsra mint egy másik fontos európai egységfrontra is igyekezett hatást gyakorolni az 1970-es években az akkoriban alakult Európai Szabad Magyar Kongresszuson keresztül.

Az Európai Nemzetiségek Szövetségi Uniójának megalakulása, céljai és rokonsága a Nemzetiségi Kongresszussal

A második világháború után kialakuló európai egységmozgalom föderális és regionális csoportjai által rendezett konferenciák⁹ után alakuló kisebbség-

⁷ L.: Outlines of a New Minority Policy, *Central Europe Journal*, Vol. 18, Number 78, July/August 1970, Teleki Béla hagyatéka, OSZK Kézirattár, FOND 580. Rendezés alatt: 2011. 10. 22. További írásai az erdélyi magyarságról és általánosságban a nemzetiségi kérdésről ugyanott: *Zusammenfassender Bericht über die Flutkatastrophe in Südosteuropa*, ismeretlen folyóirat, gépelt kézirat, München, 1970. június 28.; *Die Ungarische Minderheit in Rumänien*, ismeretlen folyóirat, gépelt kézirat másolata, dátum nélkül; *Grundzüge einer neuen Minderheitenpolitik*, ismeretlen folyóirat, gépelt kézirat másolata, München, 1970. március; *Les minorités nationales en Europe Orientale. 18e Congrès de l'Union Fédéraliste des Communautés Ethniques Européennes (UFCE)*, Lienz - Tyrol de l'Est, Hôtel Sonne, du 12 au 15 septembre, 1968; *Die magyarische Volksgruppe in Rumänien*, In: STRAKA, Manfred (Hrg.): *Handbuch der europäischen Volksgruppen*, Braumüller, Wien-Stuttgart, 1970; *The Nationality Problem in Transylvania. Is there a European Solution?* gépelt kézirat; *Volksgruppen- und Minderheitenprobleme der Gegenwart* címmel 1977. június 6-án elhangzott előadása a FUEV képviseletében a Hanns Seidel Stiftung eV Akademie für Politik und Zeitgeschehen által rendezett *Volksgruppenrecht – ein Beitrag zur Friedenssicherung* 1977. május 31-től június 3-áig tartott konferencián; *Die Lage der Minderheiten im kommunistischen Machtbereich*, 1977. május 7-én elhangzott előadása, a „Helsinki: Menschenrechte – Entspannungspolitik” konferencián, 1977. május 6-8., Wildbad Kreuth-Tegernsee; *Rumänien = Arbeitsunterlage im Rahmen der Studientagung „Regionalismus in Europa” des Internationalen Institutes für Nationalitätenrecht und Regionalismus vom 31. Oktober – 3. November 1978 in Brixen*, gépelt kézirat másolata.

⁸ András Erzsébet levele Teleki Bélának, 1987. október 17., OSZK Kézirattár, Teleki Béla hagyatéka, FOND 580, rendezés alatt: 2011. 10. 22.

⁹ A szervezet megalapításának szándéknyilatkozatát az első, Párizsban 1949-ben tartott konferencián hozták nyilvánosságra. Tényleges megalapítására a második, Versaillesban 1950-ben tartott konferencián került sor. Mindkét tanácskozásnak nagy jelentősége volt a későbbi páneurópai szerveződés szempontjából. A FUEN az 1960-as évek

védelmi tömörülés két külön szervezet egyesüléséből jött létre. Mind a Kisebbségek és Régiók Egyesülete, mind a Kisebbségek és Régiók Szövetségi Tanácsa¹⁰ első elnöke az ötvenes évek első felében Charles Plisnier vallon drámaíró, a Belga Tudományos Akadémia tagja volt.¹¹ Csupán 1953-ban, Povl Skadegård főtitkár megválasztása után, a két szervezet egyesülése nyomán vette fel hivatalosan a szervezet az Európai Nemzetiségek Szövetségi Uniója nevet.¹² Ettől kezdve a kisebbségi ügy lett az unió központi tevékenysége, míg az addig domináns föderális Európa előmozdítása lekerült a napi-rendről. Ekkor fogalmazták meg ma is legfontosabbnak tartott céljukat: a kis, önálló állammal nem rendelkező nemzetek képviseletét, valamint „nemzeti karakterének és kultúrájának megőrzését”.¹³

Habár a FUEN és az 1926-ban alapított, a két világháború között működő Európai Nemzetiségi Kongresszus (ENK) között semmiféle folytonosság nem fedezhető fel az alapítási indokok tekintetében, a későbbiekben a második világháború után alapított szervezet mégis igyekezett kontinuitást felmutatni, s egyfajta legitimációt biztosítani saját működésének.

A számos hasonlóság ellenére legalább ennyi különbség is felfedezhető a két szervezet működésében. Egyrészt mindkét kisebbségvédelmi tömörülés azáltal igyekezett súlyt adni tevékenységének, hogy az európai államok nemzeti kisebbségeinek pártjaira épült. Másrészt nemzetközi elfogadottságukat a mindenkori nemzetközi szervezetek állásfoglalásaihoz alkalmazkodva igyekeztek megalapozni. Míg az ENK elismerte a Népszövetség szerződésekben rögzített kisebbségvédelmi terén való illetékességét,¹⁴ és főtitkára, Ewald Ammende igyekezett elérni, hogy annak titkársága a Nemzetiségi Kongresszust autentikus, Európa kisebbségeinek véleményét hitelesen tolmácsoló szervezetnek ismerje el,¹⁵ addig a FUEN az ENSZ-ben és az Európa Tanácsban igyekezett konzultatív státuszt elérni.¹⁶ Ezen törekvésének hosz-

---

elejéig tagja maradt az Európai Mozgalom nevű szervezetnek, amelynek központi bizottságában Zathureczky is helyet foglalt. KÜHL Jørgen: *The Federal Union of European Nationalities. An Outline History 1949–1999*, Danish Institute of Border Region Studies, Border Region Studies # 1, Aabenraa [Dánia], 2000, 130. p.

¹⁰ Uo.

¹¹ Uo., 24. p.

¹² Uo., 50. p.

¹³ Uo., 52–53. p.

¹⁴ EILER Ferenc: *Kisebbségvédelem és revízió. Magyar törekvések az Európai Nemzetiségi Kongresszuson (1925–1939)*, MTA Kisebbségkutató Intézet – Gondolat Kiadó, Budapest, 2007, 9. p.

¹⁵ Uo., 118. p.

¹⁶ A kérdés már az Európai Kisebbségek és Régiók Szövetségi Tanácsának leeuwerdeni ülésén, 1950. július 1-jén elfogadott határozatában is szerepelt, amely szerint a szervezet külön tagot nevez ki az ENSZ kisebbségi bizottságával és az UNESCO-val folytatandó kapcsolattartásra (KÜHL: *i.m.*, 34. p.). Mivel a kisebbségvédelmi szervezet

szű időn keresztül való sikertelensége abban keresendő, hogy – más hasonló kisebbségvédelmi szervezetekkel ellentétben – a szervezet a kollektív kulturális jogok mellett a kisebbségek politikai jellegű követeléseit is elismerte, így túlságosan politikai jellegűnek tekintették, ami a nemzetállamok szemében nem volt vonzó.¹⁷

Habár mindkettő sokáig pénzügyi nehézségekkel küzdött, ezt azonban különbözőképpen oldotta meg. Míg az ENK először a magyar, majd a német kormány támogatásának köszönhetően egyre inkább e nemzeti ideológiák befolyása alá került, a FUEN működését a tagdíjakból,¹⁸ az Európa Tanács által adományozott ösztöndíj-pályázatokból,¹⁹ továbbá a nyugatnémet, az osztrák és a dán kormány időleges, de sohasem állandósuló támogatásaiból²⁰ igyekezett finanszírozni. Utóbbiak befolyása azonban soha nem öltött olyan mértéket, mint amelyet a fent említett országok kormányai nyertek a két világháború között a Nemzetiségi Kongresszusban.²¹

Mindemellett a két szervezet működésének fókuszában is alapvetően más célok álltak. Az ENK a Népszövetség által garantált nemzetközi kisebbségvédelem témakörével foglalkozott, leginkább elvi és jogi síkon bírálva azt.²² A FUEN ezzel szemben az európai integrációt alapjául véve konkrét esetekben igyekezett az adott kisebbség érdekeit megvédeni, helyzetére békés megoldásokat találni, az egyes kormányoknál és nemzetközi szervezeteknél közbenjárva. Az ötvenes évek elejétől kezdve tanulmányutakat és tényfeltáró küldetéseket indított etnikai konfliktus által sújtott államokba, és számos esetben sikerült inspirációt adnia e konfliktusok békés megoldásához.²³

Mindemellett a FUEN leginkább saját hivatalos folyóiratának alapelveiben igyekezett a korábbi szervezet tevékenységét folytatni. 1958-tól megjelenő *Europa Ethnica* című lapja nem csupán az azonos kiadó miatt hasonlított a *Nation und Staatra*: első számában „elismeréssel” adózott, és „értékelte a

---

ugyanabban az évben alakult, mint az Európa Tanács, már kezdettől fogva igyekezett elismerést szerezni a szervezettől. Annak ellenére azonban, hogy Skadegård főtitkárnak kítűnő kapcsolatai voltak az Európa Tanács parlamentáris struktúrájában, valamint az Európa Tanács ösztöndíjalapja számos tanulmányutat és egyéb tevékenységet tett lehetővé a szervezet számára, az elismeréssel még sokáig várni kellett (*Uo.*, 67–68. p.). Ugyanígy az ENSZ által történő hivatalos elismerés is sokáig váratott magára. Míg előbbire 1989-ben, utóbbira csupán hat évvel később került sor (*Uo.*, 132. p.).

¹⁷ *Uo.*, 102. és 105. p. A területi autonómia elve a FUEN által, az 1956-os 6. kongresszuson elfogadott és az Európa Tanács elé terjesztett Nemzetiségi Jogok Alapelveinek egyikeként szerepel (*Uo.*, 85. p.).

¹⁸ *Uo.*, 73. p.

¹⁹ *Uo.*, 68. p.

²⁰ *Uo.*, 73–74. p.

²¹ *Uo.*, 115–117. p.

²² EILER: *i.m.*, 117. p.

²³ KÜHL: *i.m.*, 127. p.

munkáját” a két világháború között működő folyóirat szerkesztőségének „egy nehéz és zavarodottsággal terhes időben”, továbbá kijelentette, hogy az új lap demokratikus elveket fog folytatni, annak ellenére, hogy ez a szó sehol sem szerepel a korábbi kiadványban.²⁴ A FUEN továbbá 1970-ben kiadott *Handbuch der Europäischen Volksgruppen* című tanulmánykötete ki-fejezetten az ENK hasonló kiadványát kívánta folytatni,²⁵ 1985-től pedig a két világháború között működő nemzetiségi kongresszusok gyakorlatát is újraindította.²⁶

Az erdélyi magyarság képviselőit e szervezetekben ellátó politikusok között számos hasonlóság fedezhető fel: mind Jakabffy Elemér, mind Zathureczky Gyula bejutottak a szervezet vezetőségébe, konstruktívan járultak hozzá a szervezetek struktúrájának fejlesztéséhez, s mindkettejüket tisztelet övezte a főtitkárok és más tagok részéről.²⁷

Az AESZ hatvanas évekbeli tevékenysége a FUEN-ben, Zathureczky Gyula képviseletével

A FUEN már 1949–1950 folyamán igyekezett felvenni a kapcsolatot a kelet-európai kisebbségek képviselőivel, ami a csehszlovákiai és az erdélyi magyarokkal folytatott tárgyalásokhoz vezetett.²⁸ Mivel Zathureczky Gyula hagyatéka nem szolgálhatott jelen dolgozat forrásául, nem állíthatom biztosan, hogy ezek a tárgyalások milyen formában és eredménnyel folytak le. Annyi azonban bizonyos, hogy a FUEN 1956-os konferenciáján már lehetővé tette a vasfüggöny mögött élő kisebbségek emigráns szervezetek által történő képviseletét.²⁹ Az erdélyi magyarság érdekeit ily módon 1958-tól 1987-ig Teleki Bélával együttműködve a SZER müncheni munkatársa képviselte. Zathureczky mindjárt az első, általa látogatott konferencián kérte az AESZ tagfelvételi

²⁴ KÜHL, *i.m.*, 88. p.

²⁵ *Uo.*, 93. p.

²⁶ *Uo.*, 100–101. p.

²⁷ Jakabffy az Európai Nemzetiségi Kongresszus 12 tagú grémiumának tagjaként aktívan kivette részét a vitás kérdések tisztázásából. „Taktikai érzéke és kompromisszum-készsége annyira elnyerte Ammende tetszését”, hogy egy alkalommal „öt nevezte a magyar csoport vezetésére leginkább alkalmas személyiségnek” (EILER: *i.m.*, 89–90. p.). Zathureczky tevékenységéről lásd alább. András Erzsébet, aki Zathureczky halála után Teleki Béla kérésére átvette az AESZ képviseletét az unióban, így nyilatkozott a müncheni publicistáról: „Zathureczky Gyula bácsit sokan ismerték ebben a társaságban, és emlékét nagy tiszteletben tartják” (András Erzsébet levele Teleki Bélának, 1987. október 17., OSZK Kézirattár, Teleki Béla hagyatéka, FOND 580, rendezés alatt: 2011. 10. 22.).

²⁸ KÜHL, *i.m.*, 78. p.

²⁹ *Uo.*, 82. p.

kérelmét.³⁰ A csatlakozást a szervezet az 1958. december 5-én tartott tisztújító közgyűlésén fogadta el.³¹ Az, hogy az emigráns szervezet vezetői mennyire komolyan vették e nemzetközi nem-kormányzati szervezetben végzett munkát, többek között abból is látszik, hogy az AESZ jelentős tagdíjat fizetett: évi 225 dán koronával járult hozzá a FUEN működéséhez.³² Emellett Teleki Béla levelezéseiből az is kiderül, hogy a képviselő minden utazási költségét is a szövetség állta (amelyre egyébként az újságírónak nem lett volna pénzügyi kerete), illetve hogy minden lényeges kérdéstről nemcsak tájékoztatta az AESZ vezetőjét, hanem az akciókat is közösen döntötték el. Az egyeztetésekre lehetőséget nyújtott Teleki rendszeres innsbrucki látogatása, amelynek során gyakran felkereste a Németországban élő AESZ-tagokat, és tárgyalt Zathureczkyvel a kialakítandó irányvonalat illetően. A Teleki-hagyatékban szereplő dokumentumokból és a *Transsylvania Erdélyi Tudósító* című újságban megjelenő, kongresszusokról szóló hírekből ugyanakkor az is kitűnik: az AESZ képviselőjét ellátó publicista mindemellett szabadon dönthetett abban, hogy felszólalásaiban mit hangsúlyoz ki, és milyen tartalommal tölti meg azt, valamint hogy a kongresszus működésével kapcsolatban milyen javaslatokat tesz.

Az Európai Nemzetiségek Szövetségi Uniója több alkalommal megvitatta a kelet-európai kisebbségek szervezetben történő részvételének szükségességét. Annak ellenére, hogy a szervezet igyekezett a jelenleg is Kelet-Európában élő kisebbségeket bevonni a kisebbségvédelmi munkába, rá kellett jönnie, hogy Európa politikai megosztottsága megakadályozza ennek véghezvitelében.³³ Az e kérdésben való tisztánlátást nagyban segítették Zathureczky felszólalásai. A FUEN 1960-ban Münchenben tartott központi bizottsági ülése például az ő hatására utasította el a szocialista kormányok felügyelete alatt lévő Magyarország és utódállamokbeli német népcsoportok felvételi kérelmét, továbbá a magyarországi német népcsoport nevében jelentkező képviselő meghívását is. Erről Zathureczky így nyilatkozott: „Mind magán, mind közszempontból örülök, hogy ott lehettem, a leírt konkrét magyar ügyön túl, azt hiszem, elég erőteljesen hozzájárultam ahhoz, hogy a meglehetősen bárgyú nyugatos fel fogás, mely annyira hajlandó »leírni« Kelet-Európát, némileg megváltozzék, és az emberek kissé jobban megértsék, hogy kivel és mivel is állnak valójában szemben. [...] ezek a derék emberek abban a hiszemben élnek (bár valóban kommunistaellenesek), hogy csupán holmi más berendezkedésű kormányok-

³⁰ A konferenciát Innsbruckban tartották (FLÓRIÁN Tibor: Jelentés az Amerikai Erdélyi Szövetség New York-i szervezetének eddigi működéséről, *Transsylvania Erdélyi Tudósító* [New York], 1959/1., 9–12. p.).

³¹ 1958. december 5. – Tisztújító közgyűlés a New York-i 69. utcai református egyház termében. Flórián Tibor titkár jelentése az Amerikai Erdélyi Szövetség eddigi működéséről, *Transsylvania Erdélyi Tudósító*, 1959/1., 2. p.

³² Hírek, *Transsylvania Erdélyi Tudósító*, 1959/1., 15. p.

³³ KÜHL: *i.m.*, 80–81. p.

kal állnak szemben, melyekkel lehet »beszélni«. Nagyon örültem, hogy oly sokan értették meg álláspontomat és olyan erélyesen támogattak.”³⁴

A következő évben ehhez hasonlóan az AESZ képviselőjének beszéde a Brugge-ben rendezett FUEN-kongresszust is döntően befolyásolta a szocialista rendszer kisebbségi vezetőivel kapcsolatos illúziók lerombolásában. Az ülésen élénk vita bontakozott ki a fölött, hogy „az Unió elfogadja-e a vasfüggöny mögötti népkisebbségek [...] vezetőitől érkezett meghívást”, amelyek elfogadása ellen Zathureczky tiltakozott, azzal érvelve, hogy „az ottani nyelveket nem értő, személyi kapcsolatokkal nem bíró nyugat-európai delegátusok állandó kommunista ellenőrzés és vezetés mellett csak előre betanított kommunisták hamis információit hallanák, s tájékozatlanságukban a kommunista propaganda malmára hajtának a vizet”.³⁵

Az AESZ európai képviselője e kongresszusok alkalmával több emigráns kisebbségi szervezettel vette fel sikeresen a kapcsolatot, és létesített a későbbiekben együttműködést: 1959-ben a Jugoszláviából menekült albánok hasonló módon csatlakozott szervezetével, a Koszovóiak Egyesületével (Union of the Kossovians), valamint a Szabad Albánia Demokratikus Bizottságával, 1960-ban pedig a Magyar Felvidéki Társasággal és a Nagyszudéta-Német Szervezettel alakult ki kooperáció. Utóbbi szervezet vezetőjével az 1960-as müncheni konferencián hosszasan sikerült tárgyalni az AESZ képviselőjének elsősorban a nemzetiségi kérdés megoldásának lehetőségeiről. A prágai egyetemen nemzetközi jogot oktató volt professzor megígérte, hogy támogatni fogja minden törekvésében.³⁶

A következő években az emigráns publicista számos alkalommal hívta fel a figyelmet a határon túli magyarság helyzetére nem csupán felszólalásaival, hanem személyes összeköttetéseivel is. A FUEN Végrehajtó Bizottsága 1961. október 10-én tartotta ülését Bécsben és Kismartonban. Ekkor a szervezet tagjait nem csupán az erdélyi és a felvidéki, hanem a burgenlandi magyarság helyzetéről is tájékoztatni tudta.³⁷ Három évvel később, 1964-ben pedig határozati javaslatot nyújtott be a szervezet június 11–15. között Regensburgban tartott kongresszusán. Ebben a FUEN főtítkárát arra kérte: lépjen érintkezésbe a román kormánnyal „a magyarság elnyomásának megszüntetése és emberi, [...] népi jogainak biztosítása érdekében”.³⁸ Emellett részletes helyzetjelentést is közölt az erdélyi magyarságról, rámutatva arra, hogy a romániai kisebbségnek milyen nehézségekkel kell megküzdenie 1956 óta: az anyanyelvű oktatás

³⁴ Zathureczky Gyula levele Teleki Bélának. München, 1960. november 28., OSZK Kézirattár, Teleki Béla hagyatéka, Fond 580, rendezés alatt: 2011. 10. 01.

³⁵ Hírek, *Transsylvania Erdélyi Tudósító*, 1961/2., 8. p.

³⁶ Zathureczky Gyula levele Teleki Bélának, München, 1960. november 2., OSZK Kézirattár, Teleki Béla hagyatéka, Fond 580, rendezés alatt: 2011. 10. 01.

³⁷ Uo.

³⁸ Hírek, *Transsylvania Erdélyi Tudósító*, 1964/2., 11. p.

lehetőségeinek beszűkítésére és a MAT újjászervezésére, a „minden területen” zajló diszkriminálására és üldözésére.³⁹ A kongresszus többi tagjának kelet-európai kisebbségekhez való ekkori hozzáállásáról és az általa fontosnak vélt tennivalókról Zathureczky Gyula így vélekedett: „Kicsit paradox, hogy a Nyugat állítólag a kommunizmus ellen küzd, és akkor pénzzel-paripával-fegyverrel támogatja annak legsztálinistább formáját, csak azért, mert ezen az alapon szembekerült Moszkvával. Azt hiszem, a mi feladatunk most már csak az lehet, hogy erre felhívjuk a figyelmet, és próbáljunk odahatni, hogy a Nyugat legalább a desztalinizációt, és a román alkotmány tényleges betartását tegye a segélynyújtás egyik feltételévé. [...] A foglyok amnesztiája tényleg folyamatban van, de kérdés, kiket és milyen alapon részesítenek amnesztiában. Az amnesztia humánus cselekedet, de távolról sem elégedhetünk meg vele, hiszen az elnyomás és pusztítás változatlanul folyik. Skadegård is megkért, hogy legyek segítségére a hangszerelésben és a mondanivalóban, miután most minden cseppfolyós állapotba került, és állandó változásnak nézünk elébe.”⁴⁰

A kongresszus Zathureczky határozati javaslatát tárgyaló bizottsága végső beszámolójában sajnálatát fejezte ki az erdélyi magyarság a Román Népköztársaság által okozott „szellemi népgyilkosság” mértékét öltő elnemzetlenítése felett, és felhívta a figyelmet a kisebbségi jogok betartásának fontosságára. Annak ellenére, hogy a bizottság magáévá tette a határozati javaslatban foglaltakat, végül úgy határozott: nem terjeszti azt formális elfogadásra a kongresszus elé, ehelyett egyenesen a főtitkárt utasítja arra, „hogy a folyamatban lévő román–nyugati tárgyalások menetének megfelelően tegye meg a szükséges lépéseket az erdélyi magyarság ügyében a megfelelő helyeken”. Ennek megfelelően a FUEN tiltakozást tervezett nemcsak az ENSZ-nél, az UNESCO-nál, az Európa Tanácsnál és a román kormánynál, hanem „mindazoknál az európai kormányoknál” is, „amelyek a román kormánnyal tárgyalásokat folytatnak”.⁴¹ Zathureczky ezen fellépésének eredménye az a FUEN-levél, amelyet Gheorghe Maurer miniszterelnök mellett Kádár Jánosnak is elküldtek.⁴² Az 1964. november 2-án keltezett tiltakozó küldeményben a szervezet elnöke és főtitkára csalódottságát fejezte ki a magyar kisebbséggel szemben tanúsított bánásmód miatt, amelyet a román alkotmány 21.

³⁹ *Uo.*

⁴⁰ Zathureczky Gyula levele Teleki Bélának, München, 1964. június 18., OSZK Kéziratár, Teleki Béla hagyatéka, Fond 580, rendezés alatt: 2011. 10. 01.

⁴¹ Zathureczky Gyula beszámolója az 1964. évi regensburgi FUEN-kongresszusról, OSZK Kéziratár, Teleki Béla hagyatéka, Fond 580, rendezés alatt: 2011. 10. 01.

⁴² A FUEN elnökének és főtitkárának 1964. november 2-án küldött levele Gheorghe Maurer román miniszterelnöknek, OSZK Kéziratár, Teleki Béla hagyatéka, Fond 580, rendezés alatt: 2011. 10. 01. Megjelent: WAGNER, Francis S.: *Towards a New Central Europe. A Symposium on the Problems of the Danubian Nations*, Danubian Press, Florida, 1970, 333. p.

bekezdésével ellentétesnek vélt. Az ENSZ alapokmányának emberi jogaira hivatkozva a levél felsorolta mindazokat az emberi jogokat, amelyek a kisebbségeket megilletik, végül felkérte a román vezetőt: próbáljon kormányára hatással lenni, hogy az a romániai magyar kisebbség kulturális élete és identitása megőrzésére pozitív hatással levő intézkedéseket foganatosítson.⁴³ Arról, hogy a határozati javaslati bizottság döntésének megfelelően a többi nemzetközi szervezetnek is küldtek-e felvilágosító beadványt, Teleki hagyatékából semmi nem derül ki. December 1-jén keltezett levelében az AESZ elnöke köszönetét fejezte ki a FUEN vezetőségének, akiket arra kért: amennyiben bármilyen válasz érkezik, küldjék meg neki is, annak érdekében, hogy az Egyesült Államokban is nyilvánosságra lehessen hozni, valamint hogy folytathassák erőfeszítéseiket az ügy érdekében.⁴⁴

A következő évben – mivel Budapesten keresztül megkapták az erdélyi szászok tömeges kitelepítésének tervét – Zathureczky Gyula Bonnban igyekezett tárgyalni az elérhető német vezetőkkel, s felhívni a figyelmüket a német–román megbeszélésekkel kapcsolatos veszélyekre, valamint az európai integrációval és a nemzeti kisebbségek ügyével kapcsolatos kérdésekre.⁴⁵ Utazásai során több nyugatnémet államtitkárral, miniszterrel és európai parlamenti képviselővel is találkozott,⁴⁶ akik „nagy tájékozottságot és jóindulatot mutattak a fontos kérdésekben”.⁴⁷

⁴³ A FUEN-elnök és -főtitkár levele Ion Gheorghe Maurernek, 1964. november 2., OSZK Kézirattár, Teleki Béla hagyatéka, Fond 580, rendezés alatt: 2011. 10. 01.

⁴⁴ Teleki Béla levele Povel Skadegård FUEN-főtitkárnak, 1964. december 1., OSZK Kézirattár, Teleki Béla hagyatéka, Fond 580, rendezés alatt: 2011. 10. 01.

⁴⁵ Zathureczky Gyula levele Teleki Bélának, München, 1965. február 20., OSZK Kézirattár, Teleki Béla hagyatéka, Fond 580, rendezés alatt: 2011. 10. 01.

⁴⁶ Zathureczky – beszámolója szerint – a következő politikusokkal és újságírókkal volt alkalma tárgyalni: dr. Mikeschsel (a Presseamt kelet-európai osztályának főnökével), dr. Reckerrel (az NSZK külügyminisztériuma kelet-európai osztályának helyettes vezetőjével), Joachim von Loeschel (az NSZK külügyminisztériumának lengyel referensével), Hamm úrral (az NSZK menekültügyi minisztériuma kulturális vezetőjével), prof. Alfred Domessel (a „Deutsche Stiftung für Europäische Friedensfragen” vezetőjével, a Presseamt kulturális ügyeinek főemberével), George Baileyvel (a *The Reporter* című amerikai folyóirat nyugatnémet munkatársával), Russ Braleyvel (a New York-i *Daily News* emberével), Michelliss úrral (az NSZK egészségügyi minisztériumának sajtófőnökével), Ernst Lemmerrel (az NSZK menekültügyi miniszterével), a Bad Godesbergben élő Széchenyi Györggyel (az ottani kastély vezetőjével, aki egy előadás megtartására kérte fel Zathureczkyt az egyik legfontosabb demokratikus jogokért kiálló szervezetnél, az ún. Arbeitsgemeinschaft Demokratischer Kreisenél), dr. Richard Blömerrel (a CDU politikai tanácsadójával), valamint Käte Strobellel (akkori SPD-képviselőnővel, az Európai Parlament tagjával). L.: Zathureczky Gyula levele Teleki Bélának, München, 1965. február 20., OSZK Kézirattár, Teleki Béla hagyatéka, Fond 580, rendezés alatt: 2011. 10. 01.

⁴⁷ Erdélyi szászok tömeges kitelepítésének terve, *Transsylvania Erdélyi Tudósító*, 1965/1., 4. p.

A FUEN 18. kongresszusán, melyet 1968. szeptember 11–13. között tartottak az osztrák Linz városában, elsősorban a dél-tiroli helyzet volt előtérben. Az AESZ képviselője ennek ellenére a záróülésen előadást tarthatott a kelet-európai nemzeti kisebbségekről, újból felhíván a figyelmet arra, hogy a vasfüggöny mögött élő nemzetiségek helyzete mennyire eltér nyugati sors társaikétól. Ugyanakkor azt is hangsúlyozta, hogy a nyugati kisebbségek legfontosabb feladata többek között az, hogy a többségi elv ellen harcoljanak, ismertessék el Európa „élő egységeit”, szolgálják a pluralista gondolatot, és alakítsák át az „expanzív és türelmetlen nemzeti érzést befelé fordult nemzeti tudattá”. Egyetértve a FUEN főtítkárának néhány évvel korábbi előadásában foglaltakkal, miszerint „Európában nem országokat, hanem népeket” kell egyesíteni, az AESZ képviselője szerint mindezzel a nyugat-európai kisebbségek nemcsak a saját ügyüket, hanem „Európa ügyét és a kelet-európai sors társakét” is szolgálhatnak.⁴⁸ A korábbi sikertelen *kisebbségi sérelmi politika* helyett az európai integrációs törekvésekben való aktív részvétel jegyében⁴⁹ Zathureczky végül egy három pontból álló kérést terjesztett a FUEN közgyűlése elé. Véleménye szerint a szervezetnek egyrészt mindent meg kell tennie a kelet-európai nemzeti kisebbségek helyzetének felderítésére, másrészt igyekeznie kellene befolyást gyakorolni a megfelelő helyeken azért, hogy erről a kérdésről a nyilvánosság is értesüljön, harmadrészt pedig konkrét esetekben nemzetközi hatóságokhoz fordulva vagy az illetékes kormányoknál interveniálva meg kell próbálnia nyomást gyakorolni a kisebbségek védelmében. Az előadás nagy tetszést aratott; elhangzása után a főtítkár az előadás szövegét elküldte a kongresszuson meg nem jelent szervezeteknek is tanulmányozásra, úgy véelve: „a benne foglalt gondolatok alkalmasak egy új európai kisebbségpolitika kezdeményezésére”. Az előadást a FUEN hivatalos folyóirata is közölte 1968/3. számában.⁵⁰

A következő évi kongresszus alkalmával (amelyet 1969. május 14–19. között tartottak az Elzászban lévő Colmarban) Zathureczky Gyulát az a megtiszteltetés érte, hogy a központi bizottság megnyitó ülésén elnökölhett. Az AESZ-képviselő több javaslatát megvalósította a szervezet. Zathureczky kezdeményezésére a FUEN tagszervezetei ettől az évtől fogva mindig szer-

⁴⁸ A FUEN 18. kongresszusa, *Transsylvania Erdélyi Tudósító*, 1968/3., 6–7. p.

⁴⁹ Vö.: Az Európai Nemzeti Kisebbségek Szövetségi Uniója (FUEN) kongresszusa, *Transsylvania Erdélyi Tudósító*, 1969/2., 9–10. p.

⁵⁰ A FUEN 18. kongresszusa, *Transsylvania Erdélyi Tudósító*, 1968/3., 6–7. p. A francia nyelvű cikk kézírata Teleki-hagyatékában is szerepel: *Les minorités nationales en Europe Orientale. 18e Congrès de l'Union Fédéraliste des Communautés Ethniques Européennes (UFCE), Lienz – Tyrol de l'Est, Hôtel Sonne, du 12 au 15 septembre, 1968* [Nemzeti kisebbségek Kelet-Európában. Az Európai Nemzetiségek Szövetségi Uniójának (FUEN) 18. kongresszusa, Lienz–Kelet-Tirol, Sonne hotel, 1968. szeptember 12–15.], OSZK Kézirattár, Teleki Béla hagyatéka, Fond 580, rendezés alatt: 2011. 10. 23.

veztek kelet-európai kisebbségekről szóló előadásokat is, másrészt a FUEN vezetősége magáévá tette a fél évvel korábban általa beterjesztett javaslatokat; a végleges szöveg kidolgozásával a dán Ronald Jørgensent bízták meg.⁵¹ A kongresszus után kettejük között levelezés indult meg az új európai kisebbségpolitika minél jobb kialakítása érdekében, amelynek jelentősége abban áll, hogy a dán képviselő a FUEN későbbi elnökeként magáévá tette Zathureczky javaslatait, és a szervezet működését ebbe az irányba terelte. A müncheni SZER-alkalmazott levelében⁵² arról biztosította az új kisebbségpolitika kidolgozására felkért képviselőt, hogy tisztában van azzal, hogy tette nem tekinthető politikai akciónak. Véleménye szerint a feladatuk inkább abban áll, hogy egy eljövendő hasonló politikai irányvonal elméleti és ideológiai alapjait letegyék, amelynek keretében a kisebbségi problémákat meg lehet oldani. Megerősítette, hogy a két világháború között a Nemzetiségi Kongresszus oly sikertelen sérelempolitikájával szemben a FUEN-nek ki kell állnia az európai integráció mellett, pozitív javaslatokkal támogatva azt. Egy ilyen politika ugyanis nemcsak nemzetközi presztízszt, hanem hivatalos támogatókat is szerezhetne számára az európai szervezetek és kormányzatok körében. Emellett kifejtette: a kor bipoláris világrendjének mindkét fele új elvek, struktúrák és megoldások keresésére kényszerül, amelyből a FUEN-nek is ki kell vennie a részét. Ebben a helyzetben a kisebbségek követeléseit úgy látta csak megvalósíthatónak, ha azok egy nemzetek feletti, akár kozmopolita állampolgárságú demokráciák tagjaivá válva a nemzeti alapon történő szerveződés jogát tűzik ki célul, amelyben az önkormányzatiság egyes esetekben a területi autonómiával fonódik össze. Zathureczky levele szerint az alapelvek lefektetése azért fontos, mert ennek gyümölcsei a következő generációkban be fognak érni. A kialakítandó kisebbségvédelmi politika irányvonalát hat pontban foglalta össze:

1. A nemzeti kisebbségek nemzeti önállóságot kívánnak.
2. Kívánságuk nem állhat ellentétben az államok törvényes hatalmával.
3. A nemzeti önállóság csak önkormányzatiság formájában valósulhat meg.
4. Egy állam biztonságát belülről csak saját állampolgárainak elégedetlensége okozhatja, és csupán a kisebbségek tényszerű elnyomása vezethet irredentizmushoz.
5. Az önkormányzatiság nem veszélyezteti a demokráciát, hiszen az államhatalom központi ellenőrzése alatt áll.
6. Minden továbbirol a FUEN alkotmánya fog dönteni.

⁵¹ Az Európai Nemzeti Kisebbségek Szövetségi Uniója (FUEN) kongresszusa, *Transsylvania Erdélyi Tudósító*, 1969/2., 9–10. p.

⁵² Zathureczky Gyula 1969. július 7-én küldött német nyelvű levele Hans Ronald Jørgensennek, OSZK Kézirattár, Teleki Béla hagyatéka, Fond 580, rendezés alatt: 2011. 10. 09.

Javaslatát követően többéves vita keletkezett az új politikai irányvonal kidolgozásával kapcsolatosan, melyben Zathureczky szinte mindvégig részt vett. Az 1972-es udinei központi bizottsági ülésen újból hangsúlyozta a nyugat-európai kisebbségek felelősségét kelet-európai sorstársaikért, valamint az európai integrációban történő aktív részvételt is. Utóbbival kapcsolatban kijelentette, „a népcsoportoknak [...] arra kell törekedniük, hogy az egyetemes európai eszméket, az integrációt, regionalizmust és federációt az egyes államok a maguk államiságán belül is megvalósítsák. Ez a törekvés nem áll szemben sem a nemzeti eszmével, sem a demokratikus elvekkel.”⁵³

Az újságíró több konkrét javaslatot tett a legközelebbi teendőkre. Így például kataszter felállítására azokból a szakemberekből, akik az egyesült Európa hívei és jó szándékkal viseltetnek a kisebbségek iránt is. Emellett széleskörű kampány megindítását a fent említett elvek népszerűsítése érdekében, továbbá az egyes népcsoportok újjászervezését a szociális és gazdasági problémákra hangsúlyt fektetve, a kisebbségi sajtótermékek szinkronizálását, annak érdekében, hogy azok tudomást szerezzenek egymásról. Javaslatot tett egy nemzetiségi európai könyvkiadó létrehozására, valamint egy többnyelvű folyóirat megalapítására is. Végezetül véleménye szerint minden erőfeszítést meg kell tenni annak érdekében, hogy a népcsoportok családjai ne bomoljanak fel, hanem minden lehetőség rendelkezésre álljon azok megsegítésére, akik kiszakadtak a családból.⁵⁴ Hogy eme konkrét javaslatai közül melyek váltak valóra, nem derül ki a későbbi beszámolókból. Zathureczky állásfoglalása és a nyomában elhangzó más, európai integrációval kapcsolatos előadásában foglaltak elvi alapjainak lefektetése csupán Jørgensen elnökségi ideje alatt (1973–1977)⁵⁵ valósult meg az 1977 szeptemberében Edinburghben tartott központi bizottsági ülésen elfogadásra kerülő új alapszabály-tervezetben. Ezt követően az Európai Közösséggel való szorosabb együttműködés a fentiekben vázolt új politikai irányvonalat követve alakult.⁵⁶

Zathureczky Gyula egyéb tevékenységei az erdélyi magyarság érdekében az 1960-as években

Az AESZ vezetői a közvélemény tájékoztatását tartották a korlátozott lehetőségek közül az egyetlen megoldásnak, amely segíthet az erdélyi magyarságra felhívni a figyelmet. Ezt „tárgyilagos, szenvedélymentes előadásokkal,

⁵³ A FUEN Központi Bizottságának ülése Udinében, *Transsylvania Erdélyi Tudósító*, 1972/1., 4–5. p.

⁵⁴ *Uo.*

⁵⁵ *History of FUEN*, a Federal Union of European Nationalities hivatalos honlapja, <<http://fuev.org/show.php?id=52>> (letöltve: 2011. 10. 09.).

⁵⁶ KÜHL: *i.m.*, 99–100. p.

jól megírt cikkekkel, komoly könyvekkel” igyekeztek elérni.⁵⁷ Ennek megfelelően Zathureczky publicisztikai tevékenysége és a FUEN-ben folytatott tevékenysége mellett ezekkel az eszközökkel igyekezett befolyást gyakorolni a nyugat-európai közvéleményre. Számos emigráns lapban közölt cikke mellett kifejezetten az erdélyi magyarságnak szentelt rovata volt a müncheni *Nemzetőr* folyóiratban, melyet Tollas Tiborral együtt szerkesztett. Az Erdély címmel megjelenő rovat teljes összhangban volt az Amerikai Erdélyi Szövetség által képviselt politikai vonallal.⁵⁸ Velük közösen jelent meg több nyelven is az *Erdély, a Nyugat fellegvára* című munkája.⁵⁹

Első témába vágó előadását *Erdély és Európa* címmel tartotta 1965 júliusában az Arbeitsgemeinschaft Demokratischer Kreise (Demokratikus Körök Munkaközössége) nevű szervezetnél, amelyet korábbi tárgyalásai folyamán Széchenyi György, egy Bad Godesbergben élő emigráns szervezett meg a számára. A megfelelő körökben való ismerkedés számos további, hasonló előadás tartását tette lehetővé leginkább Németországban, Ausztriában és Svájcban, melyekről rendszeresen beszámolt Teleki Bélának írt leveleiben.

A tudományos igényű cikkek írásával szintén igyekezett német nyelvterületen ismertté tenni a kérdést. A hatvanas években a Csehországból kitelepített németység központi szemléjében, a *Sudeten Bulletin* folyóiratban, valamint Kelet-Európa egyik legrangosabb tudományos folyóiratában, a Münchenben megjelenő *Osteuropában* és a *Der Europäische Osten* című lapban is közölt több ízben tanulmányokat Erdélyről.⁶⁰ Emellett az azóta már megszűnt, szintén szudétanémet *Central Europe Journal* című lap is lehozta egy, a hagyatékban is fennmaradt cikkét, *Outlines of a New Minority Policy* (Egy új kisebbségpoliti-

⁵⁷ Teleki Béla levele Zakar Jenőnek, 1967. szeptember 12., OSZK Kézirattár, Teleki Béla hagyatéka, Fond 580, rendezés alatt: 2011. 10. 22.

⁵⁸ Tollas Tibor levele Teleki Bélának, München, 1964. november 24., OSZK Kézirattár, Teleki Béla hagyatéka, Fond 580, rendezés alatt: 2011. 10. 22.

⁵⁹ ZATHURECZKY Gyula: *Transylvania, Citadel of the West*, American Hungarian Literary Guild (Problems Behind the Iron Curtain Series), Gainesville (Florida), 1965. Könyvben részletesen elemzi Erdély történelmét, kihangsúlyozva Erdélynek a Duna-medencében betöltött földrajzi szerepét. A különböző népmozgásokat és a köztük feszülő ellentétek okait pedig ebben a keretben helyezte el.

⁶⁰ Flórián Tibor titkári jelentése az Amerikai Erdélyi Szövetség eddigi működéséről, *Transsylvania Erdélyi Tudósító*, 1965/4., 1. p. A *Sudeten Bulletin* 1963. októberi számában például az erdélyi magyarságról jelent meg cikke (L.: Hírek, *Transsylvania Erdélyi Tudósító*, 1963/4., 9–10. p.); a *Der Europäische Osten* című lapban pedig zürichi, az erdélyi magyarság helyzetét tárgyaló előadásának anyaga jelent meg (L.: Hírek, *Transsylvania Erdélyi Tudósító*, 1966/4., 10. p.). Sajnálatos módon nem mindegyik cikkének pontos közlési időpontja maradt fenn, mivel a hagyatékban csupán kéziratban szerepelnek, hivatalos folyóiratokban pedig pontos hivatkozás nem szerepel.

ka körvonalai) címmel.⁶¹ E tanulmányában Zathureczky felhívta a figyelmet arra, hogy Európa kétségtelenül a regionalizmus és az integráció felé halad, továbbá arra is, hogy a nemzetállamokon túllépő kisebbségi autonómiák biztosítása elengedhetetlen ahhoz, hogy „egy egészséges, történelmi örökséggel számolni tudó kontinens alakuljon ki”.

Míndemellett a *Transsylvania Erdélyi Tudósító* több FUEN-kongresszusról szóló beszámolójában közölte, hogy Zathureczky előadásait és tudományos igényű cikkeit a szervezet hivatalos folyóirata, az *Europa Ethnica* megjelenteti.⁶² Emellett az unió kiadványában, a *Handbuch der Europäischen Volksgruppen*ben is megjelent az erdélyi magyarságot bemutató tanulmánya. A kötetben az összesen 91 népcsoportot felvonultató cikk szerzői között Zathureczky mellett Révay István (aki a csehszlovákiai, a jugoszláviai és a kárpátaljai magyarságról írt) és Heinrich Kunnert (aki a burgenlandi magyarságról írt) is szerepelt.⁶³ Az 1970-ben megjelent tanulmánykötet a korábbi, Nemzetiségi Kongresszus által 1934-ben közölt kisebbségekről szóló kézikönyvet igyekezett megújítani. A kiadvány számos gyengéje, furcsa leírása és különböző színvonalú írásai ellenére sikeres volt, s gyorsan elkelt, mivel jelentős piaci hiányt töltött be.⁶⁴ Zathureczky e német nyelvű tanulmányában tíz oldal terjedelemben mutatta be az erdélyi magyarság helyzetét 1910-től az 1960-as évek végéig, a statisztikai adatok mellett kitérve a kisebbség életében történt legfontosabb politikai és kulturális változásokra, valamint a román állami intézkedésekre. A cikk végén részletesen ismertette a hatvanas évek végének politikai helyzetét és a magyarság mozgásterét, valamint a magyar nyelvű kulturális élet lehetőségeit (könyvkiadás, folyóiratok, színház, vallási élet) és az anyanemzettől való elzártságot is.⁶⁵

⁶¹ Pontos megjelenési adatai: *Central Europe – Journal*, 18–19. kötet, 78. sz., 1970. július–augusztus, a Sudetendeutsches Archiv kiadása. Ugyanez valószínűleg német folyóiratban is megjelent, melynek kézírata Teleki-hagyatékában megtalálható, *Grundzüge einer neuen Minderheitspolitik* címmel és 1970. márciusi dátummal, OSZK Kézirattár, Teleki Béla hagyatéka, Fond 580, rendezés alatt: 2011. 10. 23.

⁶² Ezek pontos megjelenési adatait nem volt módomban ellenőrizni.

⁶³ Könyvismertetés: *Handbuch der Europäischen Volksgruppen*, *Transsylvania Erdélyi Tudósító*, 1970/2., 3–4. p.

⁶⁴ KÜHL: *i.m.*, 93. p.

⁶⁵ ZATHURECZKY Albert Gyula: Die magyarische Volksgruppe in Rumänien, In: STRAKA (Hrg.): *i.m.*, 619–628. p.

Az Amerikai Erdélyi Szövetség FUEN-ben folytatott tevékenysége az 1970-es években

Az 1970-es évek elején az európai kisebbségvédelmi szervezetben számos változás történt. Az elnökségi tisztet hosszú időn keresztül betöltő, a kelet-európai kisebbségekért számos esetben kiálló Povl Skadegård a szervezet működtetésében szintén aktívan közreműködő feleségének halála után már csak helyettesi tisztet vállalt, 1977-ben bekövetkezett halálával pedig végleg új generáció került a szervezet élére. A főtitkári posztra Olav Meinhardt, a korábban az Ifjúsági Bizottság elnökeként tevékenykedő szakembert, míg a FUEN elnöki posztjára 1973–1977-ig Hans Ronald Jørgensent választották meg. A fiatal vezetőség a szervezet újjászervezésére tett kísérletet: leginkább a fent említett, az európai intézményekkel való szerves kapcsolat alapját képező új státútum megfogalmazását látták legfőbb feladatuknak, amely a szervezet struktúrájában számos változást hozott, s melynek végleges változatát a fent említett, 1976-ban Edinburghban tartott központi bizottsági ülésen fogadták el. A javasolt változások közül némely közvetlenül az AESZ képviselétét is érintette. Innentől kezdve ugyanis teljes jogú tagoknak ismerte el az addig társult és szavazati joggal nem, csak tanácskozási joggal rendelkező kommunista országban élő emigráns népcsoportok képviselőit, az általuk kijelölt két delegált pedig képviselést kapott az új státútummal létrehozott Felső Előljárárságban is, emellett tagja lehetett a szintén akkor felállított, Központi Bizottságot felváltó szervnek, a Végrehajtó Bizottságnak. Az egyik emigráns képviselőt továbbá a FUEN negyedik alelnökévé is meg lehetett választani. A státútum elfogadását megelőző viták során Zathureczky Gyula több ízben is felszólalt, javaslatait a bizottság kivétel nélkül jóváhagyta. Elfogadta például azt, mely szerint az unió elnöksége ne nevezzen ki az emigráns csoportok által javasolt delegátusokat, mivel ez diszkrimináció lenne, hanem azokat ismerje el. Továbbá a javasolt szöveggel ellentétben úgy vélte, hogy a leghelyesebb, ha az emigráns képviselőket nem kötelező jelleggel, hanem opcionálisan lehetne alelnökké választani, amit a bizottság szintén jóváhagyott.⁶⁶ Helyeselte továbbá azt a szintén 1976-ban, Strassbourghban tartott központi bizottsági ülésen előterjesztett javaslatát is, mely szerint a FUEN célkitűzéseivel egyetértő szervezetekkel való szerves kapcsolatok kiépítésében ne magukat a szervezeteket keressék fel, hanem azok egyes képviselőivel tárgyaljanak, továbbá hogy a kelet-európai kisebbségeket jogosan képviseljék emigránsok.⁶⁷ Ez utóbbi kérdés a következő évi kongresszusi ülésen is elő-

⁶⁶ Az Európai Népcsoportok Federalista Uniójának ülése Koppenhágában, *Transsylvania Erdélyi Tudósító*, 1975/4., 3–6. p.

⁶⁷ A FUEN Központi Bizottsági ülése Strassbourghban 1976. május 8. és 9-én, *Transsylvania Erdélyi Tudósító*, 1976/2., 4–5. p.

került, ahol Zathureczky hangsúlyozta érvét, miszerint a diktatúráknak nem lehet szabadon megválasztott képviselője.⁶⁸ Az 1976-os strassbourgi központi bizottsági ülésen emellett az AESZ képviselője újból előadta a már említett javaslatát, mely szerint az addigi *sérelmi politika* mellett és azzal párhuzamosan a FUEN-nek „részben saját kezdeményezésére, részben együttműködve azokkal a szervezetekkel”, amelyek „az integráció, federáció, önkormányzat, regionalizmus” és „Európa egyesítéséért küzdenek”, kell elősegítenie a kisebbségvédelmet.⁶⁹ Javaslatát a következő évben a Központi Bizottság kérésére határozatként is megfogalmazta, melyet ugyanazon év nyarán Edinburghben megrendezett Központi Bizottság-ülés elé terjesztettek.⁷⁰ Erről az ülésről azonban az AESZ hivatalos folyóiratában nincs beszámoló, a FUEN történetét tárgyaló munkában pedig nem szerepel az új statútum szövege. Annyi azonban megállapítható, hogy a következő években a FUEN új vezetősége az európai intézményeket igyekezett minél hathatósabban meggyőzni a kisebbségek ügyének felvállalásáról, amiben Zathureczky Gyula javaslatának is szerepe lehetett. A szervezet minden főbb európai hatóságtól szeretett volna elismerést nyerni, nemcsak az Európai Közösségtől, hanem az Európai Parlamenttől is.⁷¹ Ezen erőfeszítések továbbítását végül leginkább a dél-tiroliak vállalták fel,⁷² akiknek az 1972-ben elnyert autonómia⁷³ után lehetőségük nyílt az európai parlamenti képviselői tagságon keresztül érvényesíteni a szervezet érdekeit.⁷⁴ Különösen fontos szerepe volt ebben az 1978-ban megválasztott Karl Mittendorfer elnöknek, aki a dél-tiroli Német Néppárt szenátora volt az olasz parlamentben, és az Európa Tanács olasz delegációjának tagjaként nagy nemzetközi politikai gyakorlattal bírt.⁷⁵ A FUEN így lassan saját kapcsolatrendszerét építette ki, és lehetősége volt az európai intézmények magas beosztású tisztviselőivel és politikusaival tárgyalni.⁷⁶

Az új szervezeti struktúra kialakítását övező vitákban és az európai intézményrendszerrel történő szerves kapcsolatrendszer kialakításában való aktív, kezdeményező hozzáállása mellett Zathureczky legfontosabb tevékeny-

⁶⁸ A FUEN kongresszusa Karintiában, *Transsylvania Erdélyi Tudósító*, 1976/3., 9–11. p.

⁶⁹ A FUEN Központi Bizottsági ülése Strassbourgban 1976. május 8. és 9-én, *Transsylvania Erdélyi Tudósító*, 1976/2., 4–5. p.

⁷⁰ *Uo.*

⁷¹ KÜHL: *i.m.*, 99. p. Erőfeszítéseiknek csupán 1989-ben lett meg az eredménye, ekkor kaptak hivatalos elismerést az Európa Tanácstól. L.: *Uo.*, 104. p.

⁷² *Uo.*, 99. p.

⁷³ Vö.: Az önkifejezés lehetőségei. Egy megvalósult autonómia, avagy Dél-Tirol példája. Módos Péter beszélgetése Cristoph Pannal és Davide Zaffival, *Európai Utas*, 2006/1., 66–72. p., hálózati verzió: <http://www.hhrf.org/europaiutas/62/MP_Pan_Zaffi.pdf> (letöltve: 2011. 11. 21.).

⁷⁴ KÜHL: *i.m.*, 99. p.

⁷⁵ FUEN ülés Svájcban, *Transsylvania Erdélyi Tudósító*, 1978/2., 3–4. p.

⁷⁶ KÜHL: *i.m.*, 100. p.

sége az erdélyi magyarság helyzetéről történő tájékoztatás volt. Ilyenre két alkalommal került sor a vizsgált időszakban. Először egy elmaradt romániai út miatt, később pedig az útról visszatért FUEN-vezetőség élményeiből levont konzekvenciák bírálatát vállalta magára.⁷⁷ Emellett ebből az időszakból fennmaradt egy Teleki Béla által írt levél is, amelyet Olav Meinhardtnak címzett. A levélhez csatolta a szervezet 1975-ben, Ford elnöknek benyújtott memorandumát,⁷⁸ amely a legújabb, romániai kisebbségeket hátrányosan érintő rendelkezéseket tartalmazta.⁷⁹ Számos, több országban tartott előadása mellett Zathureczky Gyulának a FUEN-ben végzett ellensúlyozó, tájékoztató szerepe fontos volt abból a szempontból, hogy a román hatóságoknak nem volt lehetősége arra, hogy kisebbségi politikájukat a nyugati hatóságok előtt toleránsnak állítsák be.

Részvétel az Európai Szabad Magyar Kongresszus tevékenységében és az európai regionális szervezetek előtt történő érdekképviselet

A FUEN-ben folytatott tevékenysége mellett ebben az időszakban az AESZ más szervezeteken keresztül is igyekezett felhívni a nyugat-európai nyilvánosság figyelmét. Legfontosabb ilyen jellegű kísérlete az Európa Tanácson keresztülvitt memorandumja volt, amelyet az európai emigráns szervezetek csoportosulásán, az Európai Szabad Magyar Kongresszus (ESZMK) segítségével sikerült a nemzetközi szervezethez eljuttatnia. Az ESZMK 1970 végén

⁷⁷ 1975-ben a román kormány Povl Skadegård főtítkárt a romániai kisebbségek helyszíni szemléjére hívta meg. Mivel azonban a meghívást betegsége miatt nem tudta elfogadni, Zathureczky az 1975-ös koppenhágai központi bizottsági ülésen tíz percben ismertette az erdélyi helyzetet. Az oktatásügy és az anyanyelven folytatható kulturális lehetőségek ismertetése után beszélt a történelmi dokumentumok beszolgáltatásáról szóló törvényről, valamint a nemzeti homogenitás elvének meghirdetéséről. L.: Az Európai Népcsoportok Föderalista Uniójának ülése Koppenhágában, *Transsylvania Erdélyi Tudósító*, 1975/4., 3–6. p. A román kormány – mivel időközben a főtítkárt betegsége elhúzódtott – az új elnököt, H. Ronald Jørgensent hívta meg a romániai kisebbségi helyzet megvizsgálására. L.: A FUEN Központi Bizottsági ülése Strassbourgbán 1976. május 8. és 9-én, *Transsylvania Erdélyi Tudósító*, 1976/2., 4–5. p. A meghívás elfogadását Zathureczky a kezdetektől fogva élesen ellenezte, ennek ellenére az elnök elfogadta azt. A müncheni újságíró félelmei beigazolódtak, ugyanis az elnök jelentésében teljesen a román állam pártját fogta. L.: Teleki Béla levele Zathureczky Gyulának, 1976. október 23., OSZK Kézirattár, Teleki Béla hagyatéka, Fond 580, rendezés alatt: 2011. 11. 22. Tévedéseit az erdélyi magyarság képviselője hosszas beszédben igyekezett helyreigazítani. L.: A FUEN kongresszusa Karintiában, *Transsylvania Erdélyi Tudósító*, 1976/3., 9–11. p.

⁷⁸ E memorandum tartalmának ismertetését L.: HERMANN: *i.m.*, 76–77. p.

⁷⁹ Teleki Béla levele Olav Meinhardtnak, 1975. június 28., OSZK Kézirattár, Teleki Béla hagyatéka, Fond 580, rendezés alatt: 2011. 11. 22.

alakult meg annak érdekében, hogy a „jelenleg önrendelkezési jogától megfosztott magyar népet [...] képviselje az európai nemzetközi szervezetekben”.⁸⁰ Habár kompetenciák és ismertség hiányában, *sérelmi politikát* követve eredeti célját nemigen tudta betölteni,⁸¹ rendszeresen felszólalt az emberi jogok és szabadságok megsértése ellen, napirenden tartva azokat a kérdéseket, amelyekhez közös európai állásfoglalás volt szükséges.⁸² Az újabb ernyőszervezet jellegű emigráns csoportosulás, melynek elnöke Közi Horváth József lett,⁸³ Henyey Gusztáv közbenjárására 1974-ben kapott megfigyelői státuszt az Európa Tanácsban, ami jó lehetőség volt tagjainak kapcsolati tőkéjük bővítésére.⁸⁴ Az európai csúciszervezetben történő érdekérvényesítési mechanizmus a Népszövetségben alkalmazott módszerhez hasonlóan működött: ahhoz, hogy a plénum elé kerüljön egy probléma, egy hivatalos delegátust kellett megnyerni annak előterjesztésére.⁸⁵

Az Amerikai Erdélyi Szövetség elnökének hagyatékában az ESZMK-ban történő részvételtől a megfigyelői státusz elérésének évében maradtak fent az első megjegyzések. Ekkor érkezett Zathureczky Gyula felé a kérés, hogy ő képviselje hivatalosan a nemzetiségi kérdést.⁸⁶ Az 1974-es zürichi ülésen megalapított ESZMK Nemzetiségi Bizottságának elnöki székfoglalójában kifejtette a korábban a FUEN-ben is gyakran hangoztatott álláspontját, mely szerint a *sérelmi politika* ideje lejárt. Ehelyett a legfontosabb feladatnak mások megszólaltatását és a tények tisztázását tartotta, valamint annak elérését, hogy a nemzetiségi kérdésekkel merőben új megvilágításban foglalkozzon a közpolitika. Itt is hangoztatta azt az érvét, miszerint az európai közösségi gondolkodásban újból felkapott ideák – így a korábbi magyar államiság szerves elemeiként számon tartott szövetségi és az önkormányzati eszmék – melletti kiállás elengedhetetlen ahhoz, hogy a magyarság emigráns képviselői támogatókat szerezzenek.⁸⁷ Az ESZMK ezen nagy sajtónyilvánosságot kapó ülésén⁸⁸ a kisebbségekkel foglalkozó bizottság két emigráns poli-

⁸⁰ BORBÁNDI: *A magyar emigráció életrajza 1945–1985*, 163. p.

⁸¹ Uo.

⁸² Uo., 211. p.

⁸³ Uo., 163. p.

⁸⁴ Zathureczky Gyula levele Teleki Bélának, 1974. november 12., OSZK Kézirattár, Teleki Béla hagyatéka, Fond 580, rendezés alatt: 2011. 11. 22.

⁸⁵ Zathureczky Gyula levele Teleki Bélának, 1974. október 29., OSZK Kézirattár, Teleki Béla hagyatéka, Fond 580, rendezés alatt: 2011. 11. 22.

⁸⁶ Uo.

⁸⁷ Zathureczky Gyula levele Teleki Bélának, 1974. november 12., OSZK Kézirattár, Teleki Béla hagyatéka, Fond 580, rendezés alatt: 2011. 11. 22.

⁸⁸ Az ESZMK a Svájci Magyar Egyesületek Szövetségével és a Schweizerische Aktion für Menschenrechte nevű szervezettel együtt tartotta, amelyen Werner Kägi, a zürichi egyetem neves közjogi és nemzetközi jogi tanára is szót kapott. L.: BORBÁNDI: *A magyar emigráció életrajza 1945–1985*, II., 183. p.; Hírek, *Transsylvania Erdélyi Tudósító*, 1974/4.,

tikus⁸⁹ javaslatára elhatározta, hogy az Európa Tanácshoz fordul az erdélyi magyarság emberi és önrendelkezési jogának tiszteletben tartása végett.⁹⁰ A felvetést hosszas tájékozódás és kapcsolatépítés követte: Zathureczky az ESZMK megbízottaival több ízben is jelen volt Strasbourgban az Európa Tanács ülésein,⁹¹ és képviselőtársaival együtt számos beadványban igyekezett elérni az erdélyi kérdés napirendre tűzését.⁹² Eközben Teleki Béla a CHRR (a már említett későbbi HHRF) egyik alapító tagjával, Veress Bulcsúval együtt átdolgozta az 1975-ben Egyesült Államokban használt beadványukat egy, kifejezetten az európai mentalitás számára érthetőbb nyelvezetre, amely a hagyatékban szereplő adatok szerint 1976 februárjára készült el.⁹³

A memorandum az 1974/63-as oklevéltörvény és a 206/1974. sz. törvényrendelet diszkriminatív mivoltát a *Neue Züricher Zeitung* cikke alapján elsősorban olyan precedensekre hivatkozva taglalja, amelyek során az Európa Tanács felhívta a figyelmet a kisebbségek emberi jogainak megsértésére szerte a világban.⁹⁴ Emellett a Hágai Nemzetközi Bíróság albániai kisebbségi iskolákkal kapcsolatban hozott döntésére is alapozott, amelynek során a bíróság meghatározta a kisebbségvédelem két alapvető kritériumát: a minden értelemben vett jogegyenlőséget és a saját kultúrák, tradíciók és nyelv védelmének lehetőségeit. Harmadik érve a csupán mintegy harminc évvel később, az Európa Tanács által a nemzetközi jogban kodifikált, de akkor már vázlatként létező *Európai Kisebbségvédelmi Keretegyezmény* volt,⁹⁵ amely eredetileg tartalmazta az ENSZ 1966-os *Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egységokmánya* által lefektetett jogokat, valamint a kisebbségi iskolák alapításának és az anya-

9. p.; Zathureczky Gyula levele Teleki Bélának, 1974. november 12., OSZK Kézirattár, Teleki Béla hagyatéka, Fond 580, rendezés alatt: 2011. 11. 22.

⁸⁹ Fáy Gedeonról, a Nyugat-Európai Református Lelkigondozói Szolgálat Münchenben élő világi elnökéről (L.: BORBÁNDI: *A magyar emigráció életrajza 1945–1985*, 88. p.) és Radnóczy Antalról, a Magyar Harcosok Bajtársi Közösségének egyik tagjáról van szó (L.: *Uo.*, 470. p.).

⁹⁰ Zathureczky Gyula levele Teleki Bélának, 1974. november 12., OSZK Kézirattár, Teleki Béla hagyatéka, Fond 580, rendezés alatt: 2011. 11. 22.

⁹¹ Vö. például: Hírek, *Transsylvania Erdélyi Tudósító*, 1975/1., 9. p.

⁹² Az erdélyi magyarság elnyomása az Európatanács előtt, *Transsylvania Erdélyi Tudósító*, 1977/2., 6. p.

⁹³ *Memo Veress Bulcsu, 1976. február. „Emberi Jogok Megsértése – 1975”* nevű mappa, OSZK Kézirattár, Teleki Béla hagyatéka, Fond 580, rendezés alatt: 2011. 11. 22.

⁹⁴ A memorandum azzal érvelt, hogy az 1970-es évek elején az Európa Tanács több esetben felhívta bizonyos országok figyelmét a saját kisebbségeikkel szemben alkalmazott diszkriminatív bánásmódra, így például az ázsiai származásúakéra Ugandában, a zsidókéra a Szovjetunióban.

⁹⁵ Nemzeti Kisebbségek Védelmének Európai Keretegyezménye – Európai Tanács, 1994. A kollektív jogokkal kapcsolatos nemzetközi dokumentumok jegyzéke, *Magyar Kisebbség*, 1996/3., <http://www.jakabffy.ro/magyar_kisebbség/index.php?action=cim&lapid=4&cikk=m960308.html> (letöltve: 2011. 11. 22.).

nyelvi oktatás szabadságának jogait. A beadvány szerzői úgy vélték, hogy habár ennek külön védelmére a nyugat-európai államokban nincs szükség, a kelet-európai kisebbségek távol esnek egy ilyen demokratikus országokban létező garanciától. Memorandumukban továbbá azt is hangsúlyozták, hogy az erőszakos asszimiláció áldozataivá vált romániai kisebbségek esetében semmiképpen sem nemzetek közötti vitáról, hanem egy kommunista rezsim intoleráns magatartásáról van szó, valamint azt, hogy a nemzeti kisebbségek kulturális önazonossága és vallási identitása megőrzésére vonatkozó kérésük egyértelműen a nemzetközi jog által lefektetett alapokon nyugszik.⁹⁶

A kérdés megtárgyalására végül a szervezet 1977 áprilisában megrendezett, a Helsinki Záróokmány végrehajtását elemző bizottsági jelentésekkel foglalkozó ülésorozatán került sor. Az erdélyi magyarság ügyének előterjesztését a tagsággal nem rendelkező közép- és kelet-európai nemzetek érdekeit képviselő bizottság nevében dr. Erich Mende kereszténydemokrata képviselő, volt nyugat-német külügyminiszter és kancellárhelyettes vállalta magára, aki jelentésében részletesen foglalkozott a kommunista államok Helsinki Záróokmány aláírása óta az emberi jogokkal kapcsolatban folytatott magatartásával. Jelentésének végén Romániával kapcsolatban megjegyezte, hogy a román kormány és kisebbségei között utóbbiak elnyomása miatt feszültség alakult ki, amely a sajtót is jelentősen foglalkoztatja.⁹⁷ Az Európa Tanács döntéséről abban az időben nem voltak bővebb információk. Jelentősége leginkább abban állt, hogy ez volt az első eset, hogy egy nyugati szervezet plénuma előtt Erdély ügye szerepelhetett.

Konklúzió

Zathureczky Gyula ezen időszakban, a vasfüggöny mögött élők számára névtelenségben kifejtett munkássága a kelet-európai nemzetiségek tapasztalatainak európai egységesülési folyamatba történő szerves beépítésének fontosságára és lehetőségeire hívta fel a figyelmet. Annak ellenére, hogy 1976-tól 1987-ig, a Magyar Emberi Jogok Alapítvánnyal párhuzamosan kifejtett európai tevékenysége további kutatás tárgyát kell hogy képezze, anynyi bizonyosan megállapítható, hogy a körülmények változása ellenére most is tanulhatunk e tanulmányban részletezett, máig érvényes, kisebbségekkel kapcsolatos megállapításaiból és munkamódszereiből.

⁹⁶ *Memo Veress Bulcsu, 1976. február.*

⁹⁷ Az erdélyi magyarság elnyomása az Európátanács előtt, *Transsylvania Erdélyi Tudósító*, 1977/2., 6. p.

Melléklet

*A Zathureczky Gyula által 1978-ig látogatott FUEN-kongresszusok
és -találkozók*

Város	Állam	Dátum	Zathureczky tevékenysége
Innsbruck	Ausztria	1958. június 25–28.	Benyújtja az AESZ tagfelvételi kérelmét. (1959/1., 2. p.)
Aachen	NSZK	1959. június 23–26.	N. a.
Zuoz	Svájc	1960. június 4–6.	A Münchenben tartott központi bizottsági ülésen elutasította a szocialista kormányok felügyelete alatt álló országok kisebbségi képviselőinek tagfelvételi kérelmét. (1960/4., 11. p.)
Brugge	Belgium	1961. május 25–28.	A kongresszuson elutasította a kelet-európai kisebbségi képviselőktől érkezett meghívásokat. Ugyanabban az évben, Bécsben és Kismartonban tartott végrehajtó bizottsági ülésen tájékoztatta a szervezet tagjait az erdélyi, a felvidéki és a burgenlandi magyarság helyzetéről. (1961/2., 1–3. p.)
Flensburg	NSZK	1962. május 25–28.	Részvétel (1962/1., 10. p.)
Aosta	Olaszország	1963. május 16–18.	N. a.
Regensburg	NSZK	1964. június 11–14.	Skadegárdnak benyújtott határozati javaslat az erdélyi magyarság védelmében. (1964/2., 11. p.)
Ljouwert/ Leeuwarden	Hollandia	1965. június 10–12.	N. a.
Gorizia	Olaszország	1966. június 1–4.	N. a.
Aabenraa	Dánia	1967. május 20–22.	N. a.
Linz	Ausztria	1968. szeptember 12–15.	Kelet-európai kisebbségekről, valamint a nyugat-európai kisebbségek feladatairól, az európai integrációs törekvésekben való aktív részvétel fontosságáról tartott előadása. (1968/3., 6–7. p.)
Colmar	Franciaország	1969. május 15–18.	A Központi Bizottság nyitóülésén elnökölt. Korábbi javaslatainak kidolgozásával egy dán kisebbségi szakértőt bíztak meg. Korábbi, linzi beszédét szétküldték a tagegyesületeknek, akik „élénken” reagáltak javaslataira. (1969/2., 9–10. p.)
Eisenstadt	Ausztria	1970. május 6–9.	Előadásában a délkelet-európai kisebbségekre hívta fel a figyelmet, illetve arra, hogy a kisebbségi kérdést csak a regionalizmus és az integráció keretében tartja megvalósíthatónak. Javaslataira a következő központi bizottsági ülés napirendjére vették a kelet-európai kisebbségek helyzetének megvitatását. (1970/2.)

Város	Állam	Dátum	Zathureczky tevékenysége
Karlstad	Svédország	1971. május 19–22.	N. a.
Jaruplund	NSZK	1972. május 8–11.	N. a.
Tarvisio	Olaszország	1972. szeptember 7–10.	A kongresszus mellett Udinében tartott központi bizottsági ülésen több javaslatot tett az európai integrációban történő aktívabb részvételre. (1972/1., 4–5. p.)
St. Malo	Franciaország	1973. május 24–27.	N. a.
Brixen/ Bressanone	Olaszország	1974. május 13–15.	N. a.
Koppenhága	Dánia	1975. szeptember 12–14.	Hozzászólása a státútumtervezetkez és az erdélyi magyarság helyzetének ismeretése. (1975/4., 3–6. p.)
Edinburgh	Skócia/EK	1976. szeptember 19.	N. a.
Eisenkappel	Ausztria	1977. szeptember 23–25.	N. a.

Források: KÜHL: *i.m.*, 152–155. p. és *Transsylvania Erdélyi Tudósító* megfelelő számai (az utolsó oszlopban jelölve).